

**NORDISKA MUSEETS OCH
SKANSENS ÅRSBOK 1958**

FATABUREN

NORDISKA MUSEETS OCH
SKANSENS ÅRSBOK

1958

Redaktion:

GÖSTA BERG · BENGT BENGTTSSON

Redaktör: Bengt Bengtsson

Omslagsbilden återger ett stycke sidenbrokad, vävd senast 1765 av Abraham Ekstedt. Materialet är silke från "Mulbärs Plantagen vid Lunds Stad". Nordiska museet, Berchska samlingen. Se Ingegerd Henschens uppsats, sid. 47.

Tryckt hos Tryckeri Aktiebolaget Thule, Stockholm 1958

Djuptrycksplanscher från Nordisk Rotogravyr

MUSEAL MELLANTID

Glimtar från tre decennier

av Laura Stridsberg

Det var den 27 maj 1901 — Annandag Pingst det året. En sjuttonåring stod i vårskymningen utanför Gula villan på Skansen, där den särskilt denna månad så hårt arbetande Artur Hazelius tidigt på morgonen gått till vila för alltid efter den sedvanliga nattliga ronden kring sina älskade domäner med stugor, djurliv och ängsblommerikedom. Och kanske hade den lilla fjällräven, som lärt sig känna igen hans steg, även denna gång "kysst på hand" genom gallret.

Om ett par dagar skulle den "Stora Vårfesten" börja. Förarbetena var i full gång, det doftade av färskt virke här och var, och halvfärdiga marknadsstånd väntade på fullbordan. Men allt hade nu stannat av. Alla programpunkter inställda, flaggorna på halv stång, hela Skansen liksom höll andan. Det sägs att aldrig, varken förr eller senare, hade det lyst så blått av förgätmigej i gräset framför Artur Hazelius' boning. I minnets fjärrglas ter sig det hela som en illustration till Erik Axel Karlfeldts rader i Klagosång över en landtman: "ett grönt och blommande rike har mist sin herre och far." —

Ja, där stod jag fylld av tonåringens gripna vördnad inför mannen och hans verk. Tänkte också på att Artur Hazelius och min far var årsbarn och kanske legat i Uppsala samtidigt, samt att jag en gång på 90-talet fått följa med upp till Skansen och i samband med någon liten gåvas överlämnande nigit skolflicksdjupt för den märklige mannen.

Artur Hazelius' son Gunnar och min bror Gustaf var nära vänner. Den förre hade kommit under fund med, att den senare hade en syster. Och samtidigt blev det klart att det behövdes en arbetskraft till uppe på Skansen. Jag anmodades att infinna mig

till provtjänstgöring och började en februaridag 1904. Just som jag i vaktstugan satt mig ned och vid kassan börjat tömma penningbössor, kom dr Gunnar och räckte mig ett korkpennskaft. "Det lär ska vara nyttigt att skriva med ett sådant", sade han med en vänlig välkomsthälsning. Det pennskaftet har följt mig genom alla åren, även vid dessa minnens nedskrivande.

Då för tiden var arbetet vid museet och Skansen ej skarpt fackavgränsat. Och hjälp behövdes nu på flera håll. Än satt jag i lilla kassan hos Hedvig Boivie, vars stora musikintresse snart togs i anspråk för musikavdelningen på museet, vilken hon installerade och katalogiserade. Än gällde det handräckning på expeditionen med den tidens våtkopiering av brev, hektografering av annonser och notiser på en limmassa i bleckfodral osv. Eller man sändes ut på en spontanrond kring stugorna för att se efter att allt stod rätt till. Då kunde man på Bollnässtugans förstubro möta den högreste vitskäggige stugvakten Tegelin i vit långrock, röd väst och stickad röd luva. Omsorgen om stugan präglade gestalten till något av dalmålningens "Och Vår Herre träder ut på sin förstugutrapp". I den kringbyggda Oktorpsgården vakade gamle Jonsson, som skurade golven med fin vit sand. "Inte fördärva sådana tiljor med vatten" varnade han, medan han strödde ut brödsmulor åt dvärghönsfamiljen. I Kyrkhultsstugan broderade Kerstin Håkansson från Blekinge i ljuset från takfönstret den vackra blekingsömmen i milda färger eller flätade fulländad fyrflätning med snabba fingrar. Vintertid speglade sig flammorna från den öppna spisen i de väldiga kopparkittlar, som hölls lika oklanderligt blanka året om. Därinne trivdes prins Carl med familj och kom in och språkade så pass ofta, att Blekings-Kerstin med entusiasm sydde lysningspresenter till alla tre prinsessorna.

I slutet av april beordrades nykomligen till provtjänstgöring i museibyggnaden. Det var sällsamt att stå högst uppe i det då öppna galleriet med utsikt över stora hallen och skåda ut över alla de skiftande föremål som flyttats från de — så när som på en paviljong — tömda och stängda museiavdelningarna vid Drottninggatan. Under skynken och finfördelat museidamm skymtade allt detta, som under den väldiga installationen skulle fylla alla väntande utrymmen.

Under mitt tredje arbetsår, 1907 — för ett halvsekel sedan — invigdes Nordiska museets byggnad den 8 juni i närvaro av dåvarande kronprins Gustaf, som å sin faders vägnar bjöd portarna öppnas. Svenska folket kunde nu ta sin egendom i besittning under eget tak på den tomt, där Artur Hazelius själv tagit första spadtaget den 24 oktober 1888. Styresmannen Bernhard Salin måste ha känt en djup tillfredsställelse över att då i bokstavligaste bemärkelse ha bakom sig det gigantiska över måttan krävande arbete, som denna installation innebar. "Museet knäckte mig nog", yttrade han en gång långt senare, "men jag ångrar det inte" tillade han med eftertryck. Märkligt är att Bernhard Salin vid styrelsesammanträde den 20 september 1905 hade anmält förhoppningen att museet skulle kunna öppnas för allmänheten vid midsommartiden 1907.

I min dagbok står antecknat om invigningsmiddagen på Höglöftet: "Omkring 130 personer. Sophus Müller och Jens Thiis. Studentsång. Oscar Montelius och Bernhard Salin i gullstol runt salen."

Ännu flera år framåt var jag yngste tjänsteman och kom med stigande tacksamhet till insikt om den stora förmånen att ha som tonåring fått träda i museets tjänst och börja min verksamhet i en krets av äldre vördade och beundrade kamrater, av vilka ett tjugotal ju arbetat *tillsammans* med Artur Hazelius och präglades av hans inställning till gärningen.

Provtjänstgöringen i museibygnaden begynte med att lossa allmogesilvermaljor från en utställningsskärm och beskriva dem. En av de kvinnliga på 80-talet anställda amanuenserna muttrade något om, att det var annat det än att "stå på huvudet i packlårar som vi fick börja med". Den både blida och imponerande folkdräkts- och leksakssakkunniga Gerda Cederblom, som senare gav ut praktverken Svenska folklivsbilder samt Pehr Hilleström som kulturskildrare, hade ju själv givit mig silveruppdraget. Med en muntert vänlig blick åt mitt håll replikerade hon: "ja, se ungdomen nu för tiden." En dag kom order att dagen därpå läsa korrektur på P. G. Wistrands Svenska folkdräkter. Denne flitige forskare i allmogens liv och seder hade redan 1875 blivit Artur Hazelius' medarbetare.

Snart kallades jag till Skansen igen. Det stundade till vårfest, och Gunnar Hazelius hade anmodat den norska författarinnan Hulda Garborg, som på ort och ställe lärt sig färingarnas uråldriga kedjedans, att komma till Skansen och inöva en svensk ring. Året förut hade medlemmar av det norska Bondeungdomslaget i Kristiania under fru Garborgs ledning framfört färödans på Skansen och väckt livligt intresse ej minst hos Gunnar Hazelius. Och Hulda Garborg meddelade senare, att Artur Hazelius några månader före sin bortgång börjat underhandla med en norsk ministerfru om möjligheten att få denna dansform framförd i Sverige.

Alfhild Silfverstolpe blev biträdande dansledarinna, och åt mig uppdrogs att vara liksom värdinna för deltagarna. Tidigt en söndagsmorgon ringde telefonen. Det var dr Gunnar: "Kan fröken skriva noter — det brådskar." Jag ilade till Skansen, skrev och hektograferade och skyndade med de knappt torra notbladen över till Gula villan, där övningar pågick.

I september sände dr Gunnar mig på en veckas studiefärd till Gagnef, Leksand och Rättvik för att samla intryck av gamla byggnader samt textilier och allmogedräkter. Visst var jag för ung och oförberedd men kände dock med tacksamhet att en grund för kommande arbetsuppgifter lades av människor och ting, som mötte mig på den färden. Ottilia Adelborg i Gagnef t. ex. med sin spetssamling och hemslöjdshänförelse gjorde ett mäktigt intryck. Av den reskassa på 100 kr jag fått med mig återlämnades vid hemkomsten 25 kr. Med vänlig undran i blicken frågade då dr Gunnar: "Har fröken svält sig *hela* tiden?" Någon slösare hade jag alltså ej varit.

Samma höst höll den norske arkitekten Karl Güettler på med Högloftsbygget intill Bredablicks torn. En dag efter frukosten, som det hette på den tiden och som åts i tornets kafé, tog Gunnar Hazelius oss med för att se på bygget. Det var i november, och medan vi klev omkring på snöiga bjälkar, yttrade han med eftertryck: "Kom ihåg att Högloftet skall *impregneras* med folkvisedans och folkdans, och i vår skall det invigas med just sådant i programmet." Den tilltänkta invigningen kom dock ej till stånd. Visserligen öppnades Högloftet i mars 1905 för allmänheten. Men

redan den 26 februari hade dr Gunnar avlidit efter nära dagars sjukdom. Dock har hans uttalade önskan gått i uppfyllelse så tillvida att Svenska Folkdansens Vänner, som stiftades av Artur Hazelius 1893, på Höglöftet alltiämt samlas till sina talrikt besökta Lekstugor. Och Folkvisedanslaget i Stockholm har där sjungit sig igenom över trehundra sammankomster.

Här är inte tillfälle att ingå på dr Gunnars museala gärning, som nyligen skildrats av Ernst-Folke Lindberg: Gunnar Hazelius och Nordiska museets installationsfråga, Stockholm 1957. Men det må få utsägas, att bitter kändes saknaden efter denne noble humanist, som stupade på sin post under bördan av att försöka i möjligaste mån fullfölja sin faders vilja och gärning. Själv var jag ju för ung och nykommen för att få del av eller kunna över-skåda de problem som måste bemästras, men intuitivt anade jag, att här utkämpades en tragisk kamp.

Till vårfesten 1905, som stod under ledning av dåvarande intendenten Gustaf Upmark, anmodades jag att samla föregående års folkvisedansare, som åter framträdde på sommarteatern. På hösten bildades i anslutning härtill Folkvisedanslaget i Stockholm, vilken förening alltså vuxit upp ur Nordiska museet. Den medverkade sedan vid flera vårfester i Oktorpsgården. En vår hade vi glädjen att fem kvällar i följd se Bernhard Salin med maka bland åhörarna. I denna kringbyggda hallandsgård firade Svenska Folkdansens Vänner under många vårar sina glädjespridande dansgillen, och i den omgivningen kom både danser och folkdräkter i hög grad till sin rätt.

Så kom vi till den 7 juni detta händelserika år. I kassan behövdes det hjälp efter gårdagens talrikt besökta nationaldag och sista vårfestdag. Jag satt och räknade enkronor i ett bleckskrin. Dörren öppnades och styresmannen Bernhard Salin steg över tröskeln. Vad hade hänt? Hans uppsyn var djupt allvarlig. "Norge har brutit med Sverige" sade han, och allting stannade av för en stund, som kändes skälvande historisk. En känsla som också gjorde sig gällande den 1 november; då Sveriges "rena" och betydligt ljusare blå flagga åter hissades, och "särskilt Skansen

blev skådeplats för en fosterländsk högtid. Oscar Montelius talade, och Nordiska museets styresman hissade den stora sidenduken.”

Min första kontakt med Skansens julmarknad var, när Gunnar Hazelius 1904 räckte fram en pappbit och bad mig med blå- och rödkrita rita en liten skylt för dalhästarna i ett av de trenne stånd, som då bildade Skansens andra julmarknad i ordningen. Några år framåt hade jag sedan denna marknad om hand. Ordern lydde att försöka hitta på något nytt inslag varje år men för övrigt vara försiktig, så att ej ekonomisk förlust riskerades. Temperaturen kunde ju pendla mellan snöblandat regn och -16° , och låg besökssiffra kunde riskeras. Ett år lyckades jag spåra upp en torggumma vid Kornhamnstorg med egen s. k. torgbalja, en kubbstol med lock i sitsen, vilken uppvärmdes med fyrfat. Hon sålde gipskyrkor, var glad och talför och blev föremål för stort intresse. En annan jul kom tanken på möjligheten att ha dans kring julgran på dansbanan vid Bollnässtugan. ”Ja gärna”, svarade den barnkäre Bernhard Salin, ”bara den kan stå stadigt, så att den inte faller omkull och skadar något av barnen”. Elektrisk belysning erbjöds även, men första gången lyckades det med vaxstapel, som lyste så vackert i snöskymningen. Snart svängde tre ringar omkring innanför varandra med deltagare i alla åldrar.

Längre och mera invecklade förberedelser krävde Skansens vår-fester, som verkligen kunde sägas utgöra en kulturhistoria i miniatyr. Visserligen har denna friluftsföreteelse på en del håll ägnats ett mer eller midre överseende löje. Men den som några år varit anförtrord det s. k. ledarskapet härvidlag kan inte se annat, än att dessa ”dagar” dock fyllde en viss uppgift. Stockholm var betydligt mindre då, och Skansenbesökarna mera begränsade både till kynne, stånd och antal. Och i synnerhet så länge den Haze-liusska traditionen, både beträffande medverkande och anordningar, dröjde kvar, präglades dessa fester av en vänlig entusiasm, som spred trevnad och lockade till återbesök. Kanske någon ännu minns Medevi brunn och Söråker samt glada samkväm i Laxbrostugan hos Hélène och Sally Edlund samt Ivar Arpi. Gurli Linder skrev kvicka brev för Postkontoret med anspelning på stavningsreformen, Apoteket bjöd på märkliga recept och dekokter, och konstnärsfolk i Spåstugan gladdes med fyndiga och rikt skiftande

framtidsutsikter. När den uppskattade och uppfinningsrike medverkaren tandläkare Arvid Ling t. ex. för en stund lämnade sitt fyndiga och roande vaxkabinett och promenerade på marknaden, var man nyfiken på vad denne skämtare skulle hitta på. Kanske bugade han sig chevalereskt fram till någon äldre dam i paletå och kapotthatt, titulerade henne "fru domprostinnan", hörde sig för om kandidatens studier och unga mamsells utvecklade talanger samt tackade för gårdagens delikata supé.

Som en tidsbild kan nämnas att året 1907 måste jag rycka in som "förkläde" i egenskap av tjänsteman. Modern till de i konstståndet medverkande fröknarna Tirén hade insjuknat, och konvalescensen förbjöd att de lämnades ensamma.

"Jag tycker om att placera människor efter deras visade utpräglade anlag", sade Bernhard Salin en dag. Och under 1908 kom jag småningom ned till museibygnaden för att syssla med Folklivsarkivet. Det var sällsamt att uppleva Bernhard Salins och Edvard Hammarstedts pionjärentusiasm så att säga, inför detta arkivmaterial, som sedan 1905 varit "föremål för vittgående excerpering och fördelning enligt ett av Hammarstedt utarbetat lättfattligt system, så vitt möjligt fristående från rent vetenskapliga teorier". De detaljerade katalogkort som till att börja med hänvisade ej endast till fack och landskap utan även till vederbörligt blads nummer kunde ju ej fullföljas, när materialets snabba tillväxt genom många goda meddelare alldeles överflyglade den tekniken. Men själva uppslagsordet gav ju alltså forskningsimpulser. Bernhard Salin hörde sig ofta för om nyinkommet material, och Edvard Hammarstedt kom titt och tätt över för egna forskningar. Efterhand blev det forskarbesök utifrån, och mycken arbetsglädje gav det att "duka fram" ur det rika förrådet i enlighet med vederbörandes önskan. En dag kunde jag rapportera, att en finsk forskare inför de detaljerat välordnade arkivalierna spontant utbrustit: "i det här arkivet behöver man inte gråna." Då log Hammarstedt sitt allra blidaste leende, ett sådant som kom till synes, när han med tanke på sin kära Lidingötäppa inbjöd: "kom ut när det 'sippnar till' ". I samband med arkivarbetet kom jag ju ofta i kontakt med den energiska

och skickliga forskaren i fältet Louise Hagberg, som sedermera blev hedersdoktor. Hon var friluftsmänniska och skydde vid sina forskningsfärder ej ens vinterns strapatser i oländig terräng.

Ett märkesår för svensk folkkunskap blev 1908. Första mötet med denna rubrik samlades i museets dåvarande föreläsningssal i källarvåningen den 24 augusti kl. 10 f.m. Bernhard Salin yttrade därvid att "sedan nu Nordiska museets samlingar åter voro tillgängliga för allmänheten och detta museum jämte Statens Historiska Museum innehöll studiematerial för hela Sveriges utvecklingshistoria, vore det på tiden att vänner av svensk folkkunskap samlades för att diskutera frågor av gemensamt intresse". Edvard Hammarstedt redogjorde för tidigare folklivsforskning och påpekade "ensidigheten hos de begge strömningar — den litteraturhistoriska och den filosofiska — som under senare årtionden herskat på folklivsforskningens område. Folklivet måste tagas såsom en enhet, som såväl den allmänna som den inhemska forskningen ville lära känna för att utrannsaka dess biologiska utveckling genom tiderna." — Vida perspektiv gav detta intressanta möte. Man vill gärna i detta sammanhang nämna allmogelåtarnas märklige och alltför tidigt bortgångne insamlare Nils Andersson. Han påpekade vallåtarna som källan till vårt folks musik, av vilka ca 5 000 olika melodier finnas i vårt land. När jag nynnade ett par strofer för honom av en visa som i flera generationer gått som vaggvisa i släkten, betecknade han den omedelbart som en typisk 1600-tals skämtvisa.

En förmiddag kom museets första skrivmaskin till min arbetsplats jämte ett litet häfte anvisningar samt manuskriptet till ett kort brev, som skulle vara färdigt kl. 3. Det var spännande att orientera sig i denna nyhet, men färdig blev skrivelsen. Under några år skrevs förslaget till museets stat ut på maskin i styresmannens rum; det skulle hållas konfidentiellt fram till avgörandet. En dag medan detta pågick kom professor O. Byström in för att tala med styresmannen, som var på rond i museet. Professorn såg tveksamt på maskinen och frågade försynt: "törs man gå över golvet?". Samme man skrev till Artur Hazelius med anledning av ett tidningsmeddelande om en blivande kyrka på Skansen: "Tack af hela mitt hjerta, darrande af fröjd. Hvad skall

jag säga? Måtte Gud förläna mig nåd att upplefva den dag, då barnen i kyrkan på Skansen sjunga: 'Förfäras ej du lilla hop', och jag får säga dem: Äfven för detta goda hafva vi att tacka den gode doktorn." Detta uttalande är säkerligen ett typiskt uttryck för den stämning som följde och omslöt Artur Hazelius' gärning.

I april 1908 fick museet besök av engelska kungaparet. Från kolonngången kunde man iakttaga hur majestätet med rätt trött ansiktsuttryck lyssnade på vägledande ord. Men helt plötsligt fick ansiktet liv, och ett förtjust utrop hördes: "Look, Mother!" I leksaksavdelningen hade påvisats den lilla galavagn av tenn, där den unga drottning Victoria sitter med lätt framåtböjt huvud, litet som en lillfingernagel.

På Skansen hade samma år uppförandet på nedre Solliden av teknologkaféet Petissan från Drottninggatan avslutats. Därnere medverkade vid 1911 års vårfest de tidigare innehavarinnorna fröknarna Lovisa och Augusta Dahlgren-Åkerman. Det blev glada återseendets och minnenas dagar, då ett par generationers professorer och teknologer mötte upp och undfägnades med traditionella smörblad och "landgångar". De bägge spänstiga äldringarna kom resande från sitt hem i Trosa. Rum ordnades för dem i staden, och varje dag hämtades de och kördes tillbaka på kvällen i Skansens droska. Den yngre, då nära åttioårig, dansade på avsluningsfesten baklängespolska "på femöring" med övermarskalken. Många år senare flyttades ju Petissan upp till Skansens stadskvarter, där Artur Hazelius' födelsehus från Surbrunnsgatan i Stockholm också uppfördes 1926.

Museibyggnaden och Skansen bildade för mig genom åren lik-som en dubbelvävnad med rikt skiftande mönster. Genom att fortfarande biträda vid julmarknads- och vårfesttider samt till mitten av tjugotalet vikariera en månad varje sommar vid Skansens expedition blev samhörigheten med de bägge kamratkretsarna allt fastare och mera givande. I expeditionslokalerna i Röda Längan kunde det sommartid gå livligt till. I samband med programmens utformning var det besök av spelmän och landsmålare, ringleksbarn och folkdansare. Och därtill förfrå-

gande allmänhet både personligen och i telefonen. En dag kunde det genom ena dörren komma in den gråtande änkan efter en av djurvårdarna, medan man i andra dörren måste hejda en glad spelman som ville berätta om sin framgång hos lyssnarskaran. Tidigt en morgon stod där en originell mungigespelman, som kommit några dagar för tidigt, så att sängplats o. d. ej var tillreds. "Ja, si jag tänkte som så att ho ordnar det nog." Sedan skänkte han en egenhändigt förfärdigad pennkniv för orsakat besvär. Man blev god vän med Konradsson, som hade hand om det stora affischförrådet, med Ellman, som svarade för skyltar och snabbt hittade reserv för en förkommen dylik, med trädgårdsmästare Svensson, som på gamla dagar kunde förete en mäktig samling knappar. Ute på de fina Skansenvägarna sågs dess mästare, den monumentale stenarbetarförmannen Aron Andersson, som med sin speciella glimt i ögat berättade om Artur Hazelius, "som var så snäll och bra. Man kunde aldrig neka honom något, vi kom så bra överens så. Så fick man en klapp på axeln, när han gick runt och tittade på arbetena."

Med Nils Keyland, som svarade för ringlekar och folkdanser, landsmålare och spelmän, blev det samarbete, bl. a. genom bestämmelsen, att jag under hans semester skulle svara för dessa programpunkter. Denne geniale man var en god och hjälpsam kamrat. Kungliga biblioteket hade vid något tillfälle anhållit om att vårt folklivsarkiv och bibliotek skulle för framtiden ta hand om Luciaförfrågningarna, som började växa i antal. Det ringde en dag att nu kommer om en stund någon som önskar en Lucia-visa. Ett blad med en sådan från Dalsland fanns till hands men försvann på oförklarligt sätt bland sorteringstravarna. Pr telefon till Skansen klagade jag min nöd hos Nils Keyland. "Sjung den då", svarade han. Jag sjöng, och han tecknade upp, och inom halvtimmen hade jag visan i handen. "Hans sinne var vaket för möjligheter, som andra aldrig kommer att tänka på" skriver hans vän och studiekamrat C. V. Bromander i en minnesruna. Utan varken verktyg eller material kunde han framställa ett hantverk så levande, att man t. ex. kände becktråden tränga in i fingrar och handflata, när han spontant slog sig ned och lekte

skomakare. Genom kontakt med Artur Hazelius blev han redan 1898 skaffare till Nordiska museet. Finngården och Älvrosgården på Skansen står som ett slags monument över hans forskningsresor. I museets arkiv är han förevigad genom värdefulla upppteckningar och unikt minutiösa detaljteckningar.

Bland Skansenkamrater träder fram i relief den mångsidigt begåvade Sigrid Millrath, som var Artur Hazelius' högra hand och sedan gifte sig med zoologiske intendenten Alarik Behm. Han visade påtagligt sitt goda handlag med djuren genom att då och då inne på expeditionen framföra ett och annat vilt i begränsad frihet.

Skansens Stormor har Anna Rudbeck kallats både inom och utanför institutionen. Att följa henne en sommaraftonsvandring kring Skansen illustrerade detta epitet. Varsamt och vänligt överblickade hon programmets detaljer, uppmuntrade och hjälpte tillrätta och möttes överallt av glada och välkomnande blickar. Kanske hände det att Skansens berömda spelmanstrio kom emot oss på väg till dansbanan i spetsen för folkdansare eller ringleksbarn. Nyckelharpospelaren Jonas Skoglund och fiolspelarna Hedblom och Ekström klämde då i litet extra med stråkarna. Varmt intresse ägnade Anna Rudbeck även åt de traditionella arbetsaftnar för kullorna som under flera år hölls varje vecka under vintern. Ingeborg Petrelli och Elsa Enquist gjorde i detta sammanhang en uppskattad insats med undervisning i knyppling.

Det var hög kvalitet på gästande spelmän och landsmålare. En sommar hördes Kellnatrion från Skåne med sina träskofioler, vilkas spröda ton och sällsamma struktur väckte stort intresse. Samtidigt var Rosa Arbman (mor Dårdi) där och berättade, och en afton tog hon sig för att fyndigt och målande framställa de svenska landskapskaraktärerna. Ida Gawell-Blumenthal (Delsbostintan) hann medverka under nära ett halvsekel. Och när man såg människorna strömma ut ur Bollnässtugan efter en brasstund där inne, anades av ansiktsuttrycken vilken välsignad själavård hon utövade. Att räkna upp ens en liten grupp av alla ypperliga spelmän är omöjligt. Men nog vill man gärna nämna den värm-ländske riksspelmannen Dan Danielsson, som kom år efter år, och vilken i all sin ryktbarhet ej tvekade att ila till med sin stråke

vid någon dansövning för en festdetalj, där det fattades musik. Och så tänker man på Jödde i Göljaryd, som var Artur Hazelius' vän och stod på stenen vid Bollnässtugan och sjöng: "Jag är en liten lelja." Sibbe Malmberg (Nergårdsslasse) efterträdde honom och blev ju liksom ett med Skansen: sjöng, berättade och brandvaksropade ända upp i nittioårsåldern.

År 1912 sände Nordiska museets nämnd ut ett upprop över hela landet genom tidningspressen. Det gällde insamling av brev och arkivalier i och för en minnesteckning över Artur Hazelius till museets 50-årsdag 1923. Åt mig uppdrogs att ta hand om inkommande material jämsides med fortsatt inordnande av återstående äldre brev i numrerade namnkapslar. En dag fann jag ett konvolut "oviktiga". Det lades åt sidan, men på natten vaknade jag plötsligt och tänkte: oviktiga — ur vilken synpunkt? Gick tidigare än vanligt till museet, bläddrade och förstod snart, att det var ur *föremålssynpunkt* breven lagts åt sidan. Tog ett par stickprov och fann det förunderliga brevet från Viktor Rydberg 1888, vilket publicerades i Fataburen 1915.

Nils Lithberg var konstnär. Detta drag framlyste även i föreläsningar — han blev ju den förste innehavaren av Hallwylska professuren — i impulsiva kamratsamtal, och icke minst när han med sången Gamle Valu förflyttade en tillbaka till förhistorisk tid.

Genom Nils Lithberg kom den mångkunnige, receptive och verkställande Ernst Klein till museet. Det var sällsamt att få skåda en skymt av hans arbetsmetod. Han kom t. ex. in i biblioteket, begärde fram en trave böcker, lutade huvudet i ena handen och bläddrade till synes förstrött en stund. När man trodde att nu hade han kommit i gång, reste han sig upp och sade: "tack, nu är jag färdig." I de lyckade framställningarna av Tobie Comedia och Thisbe i museets hall framför Gustav Vasastoden hade Ernst Klein stor verkställande del. Betydande sakkunnighet ägde han i bl. a. danshistoriskt avseende. En god och trofast kamrat var han, och när han på sin sista sjukbädd måste överlämna avslutningen av ett uppdrag, gjorde han det med en vänlig klarhet, som oförgätlig dröjer i minnet.

Ett femtiotal kataloglappar, omspännande allt upptänkligt mellan bärnsten och Odinskult, bär Sune Ambrosianis namn i museets bibliotek. Denne originelle hedersman kunde genom sina säregna tonfall nästan skrämman slag på ovetande nykomlingar för att sedan helt vinna dem, sedan de fått klart för sig hans väsens egenart och förstod att tillgodogöra sig hans generösa vetenskapliga meddelelseglädje.

En händelse som för en dag kallade mig upp till Skansens expedition var Bondetåget 1914. Den 7 februari besöktes museet av omkring 9 000 bönder. Nästa dag fick man skyffla sand med spadar ut ur museet.

Ganska dramatiskt tedde det sig, när Carl Milles' ursprungliga, alltmer vittrande, Gustav Vasastod av gips en snöfallsmorgon 1921 söndersågad bars ut genom museiporten för att ersättas av ekdelarna från Ätvidaberg till den nya, betydligt förnygrade bilden. En morgon längre fram syntes någonting röra sig på Gustav Vasas knä. Det var Carl Milles' maka som, en liten Bauer-prinsessa till skepnaden, stod däruppe och hjälpte till med färgläggningen.

Till ett märkligt historiskt ögonblick möttes Nordiska museet och Kungliga Livrustkammaren den 4 juni 1920. Samtliga tjänstemän voro sammankallade. I närvaro av prins Carl, ordföranden i Nordiska museets nämnd, riksarkivarien, t. f. riksantikvarien m.fl. bröts inseglet på en stor förpackning, och Rudolf Cederström lyfte upp Gustaf II Adolfs kyller från slaget vid Lützen. Det var Österrikiska statens tack till Sverige för hjälp i den av kriget framkallade nöden. "De har skänkt oss det dyrbaraste de ägde", sade Rudolf Cederström.

En allvarsam fara hotade museet den augustinatt 1921, då Galärvarvet fattade eld. Himlen färgades så röd, att jag i mitt hem i Vasastaden undrade, om det rent av brann i kvarteret. Det ringde från museet att jag måste hålla mig beredd att skynda dit, om arkivalier och böcker måste förflyttas. På grund av semester voro flera tjänstemän bortresta. Vinden vände sig emellertid, faran avvärdades, men man ryste vid tanken på hur det kunde ha tett sig om rutor sprängts och vattnet måst släppas på i de fram-

dragna slangarna. Ögonvittnen berättade, att brandflagor stora som handflator regnat ned över museet.

Den 1 januari 1926 fick jag efterträda den efter 40 tjänsteår pensionerade Visen Lewin i museets bibliotek. Hon, som redan 1885 blev Artur Hazelius' personliga sekreterare och arbetade i både arkiv och bibliotek med en hängivenhet, som hon själv berättat om i Fataburen. Som jag tidigare semestervikarierat i biblioteket och haft min arkivarbetsplats på dess balkongvåning, hade redan förunnats mig många års gott, manande och utvecklande kamratskap med denna förebildliga representant för Artur Hazelius' medarbetarstab, vilken så präglades av trohet mot goda grundsatser.

När styresmannen Gustaf Upmark — den silversakkunnige gentlemannen — en höstdag 1928 jordfästes i Seglora kyrka, anade man att seklets tre första decennier bildade ett kapitel för sig i Nordiska museets historia, för vilket nu sattes punkt.

Den 1 januari 1929 tillträdde en ny styresman, och institutionen gick nya och omvandlande tider till mötes.

Vid den gröna kullen med den vackra trädomsusade bautasten, under vilken Artur Hazelius vilar mitt i sitt friluftswerk, inom det betydelsefulla område han lyckades förvärva en knapp månad före sin bortgång — där dröjer man gärna. Tanken går till ett par karakteristiska orderlappar av den typ, som Hazelius brukade skicka till sina tjänstemän. Den ena till P. G. Wistrand: "Sjudande arbete. Gack och gör sammaledes." En annan till "mina snälla amanuenser", som manas att om de någon gång blir tvungna att svara nej till en besökare då göra det så vänligt, "att den *nästan* tycker sig ha fått ja".

Och så besinnar man A. T. Gellerstedts ord på den lilla blekblå brevlapp, som återfanns fastklämd på ett brevskåps innervägg. Brevet är daterat i Artur Hazelius' sista levnadsmånad: "Store vän, det går dig väl, du det fjärde budets märkvärdige förkunnare."